

МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

MECHANISMS OF FOOD SECURITY AT THE REGIONAL LEVEL

Лариса ГАСУХА,

заступник начальника управління – начальник відділу економічного розвитку аграрного ринку департаменту агропромислового розвитку Волинської обласної державної адміністрації

Larysa GASUKHA,

Deputy Head of the Department – Head of economic development of the agricultural market, Department of Agriculture Development, Volyn Regional State Administration

Гарантування продовольчої безпеки держави й формування механізмів підвищення ефективності управління нею є одним з пріоритетних завдань сучасних трансформаційних процесів. На основі аналізу чинників щодо ситуації на ринку продовольства

в Україні можна констатувати, що причини загроз продовольчій безпеці мають виражений регіональний характер, тому дослідження саме територіального аспекту продовольчої безпеки дозволяє визначити ключові фактори забезпечення продовольчої безпеки держави в цілому.

Процеси гарантування продовольчої безпеки постійно перебувають у центрі уваги науковців. На актуальність проблеми вказують численні теоретичні дослідження й узагальнення як вітчизняних, так і зарубіжних вчених.

Не применшуючи значення робіт, присвячених проблемі продовольчої безпеки, необхідно зазначити, що подальшого вивчення в науковому й практичному аспектах потребують питання забезпечення продовольчої безпеки саме на регіональному рівні, адже задоволення потреб у продовольстві кожної конкретної людини відбувається у місці її проживання. Причому основні завдання з формування продовольчої безпеки покладаються на суб'єкти держави, які несуть безпосередню відповідальність за достатнє забезпечення населення якісним продовольством.

Метою статті є дослідження механізмів забезпечення продовольчої безпеки на регіональному рівні, зокрема у Волинській області, а також можливості їх поширення на інші регіони України.

Продовольча безпека згідно зі статтею 2 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» – це захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності [1].

Продовольча безпека регіону – це стан захищеності населення регіону від продовольчих загроз та безперервний доступ до необхідної кількості продуктів харчування належної якості [7].

На регіональному рівні стан продовольчої безпеки можна охарактеризувати за допомогою двох основних критеріїв. Перший – це наявність на продовольчому ринку достатнього обсягу продуктів харчування, необхідного для задоволення потреб населення регіону; другий – доступність продуктів харчування для всіх верств населення регіону.

До механізмів забезпечення достатності продовольства на рівні регіону відносяться:

- проведення регіональної політики продовольчої безпеки;
- забезпечення виробництва продовольства в обсязі, необхідному для гарантування продовольчої безпеки регіону;
- розробка й реалізація місцевих цільових програм продовольчої безпеки та програм підтримки місцевих виробників продовольства;
- утворення регіональних фондів продовольчих ресурсів та раціонального їх використання;

До механізмів забезпечення доступності продовольства для всіх верств населення регіону відносяться:

- реалізація регіональної політики цін та державного регулювання ціноутворення на продовольство;

- запровадження соціальних стандартів і соціальних гарантій у сфері продовольчого забезпечення населення;

- інші соціальні програми та заходи.

Органи державної влади регіонального рівня забезпечують гарантування продовольчої безпеки шляхом:

- реалізації державної політики продовольчої безпеки на відповідній території;

- складання балансів продовольства для аналізу рівня продовольчої безпеки відповідної території;

- визначення необхідного рівня забезпечення населення продовольством відповідно до нормативів;

- розроблення прогнозів та проектів індикативних планів розвитку аграрного сектору на відповідній території та забезпечення їх реалізації;

- розроблення й забезпечення виконання програм поліпшення продовольчого забезпечення населення, насамперед соціально вразливих верств.

Метою застосування механізмів продовольчого забезпечення є врегулювання відносин між державою та учасниками ринку продовольства (виробниками, постачальниками і споживачами) щодо гарантування високого рівня продовольчого забезпечення населення регіону якісними й доступними за ціною продуктами.

Відповідно до Методики визначення основних індикаторів продовольчої безпеки, яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 05.12.07 № 1379 «Деякі питання продовольчої безпеки» [3], одним з основних індикаторів, що дає можливість оцінити рівень продовольчої безпеки регіону, є достатність запасів зерна у регіональних ресурсах. Він визначається як співвідношення між обсягами продовольчого зерна у регіональних ресурсах та обсягами внутрішнього споживання населенням хліба і хлібопродуктів у перерахунку на зерно за формулою:

$$Z = \frac{H}{X} * 100\%, \quad (1)$$

де **Z** – індикатор забезпечення зерновими продовольчими ресурсами;

H – наявність продовольчого зерна у регіональних ресурсах;

X – середньорічне внутрішнє споживання хліба і хлібопродуктів у перерахунку на зерно.

Граничним (пороговим) критерієм для зазначеного показника вважається його 17-відсотковий рівень, що відповідає 60 дням споживання.

Відповідно для забезпечення цього рівня потреба Волинської області у продовольчому зерні визначається за формулою:

$$H = \frac{X}{100\%} * 3 \quad (2)$$

Згідно з балансом виробництва й використання зерна річна потреба області у продовольчому зерні становить 138,8 тис. тонн, у тому числі для сільського

Розглянуто особливості застосування механізмів забезпечення продовольчої безпеки на регіональному рівні. Наводяться діючі механізми продовольчого забезпечення Волинської області, а також способи реалізації політики продовольчої безпеки на регіональному рівні.

The publication deals with the features of the mechanisms to ensure food security at the regional level with focusing on Volyn region, as well as how to implement the policy of food security at the regional level.

населення – 84,4 тис. тонн, для хлібопекарських підприємств усіх форм власності, підприємств із виробництва макаронів та круп, бюджетних закладів – 54,4 тис. тонн (у тому числі 44,4 тис. тонн пшениці та 10,0 тис. тонн жита).

Потреба хлібопекарських підприємств області в продовольчому зерні, що відповідає граничному (пороговому) критерію (60 днів), становить:

$$H = \frac{54,4}{100\%} * 17 = 9,2 \text{ тис. тонн.} \quad (3)$$

Зернове господарство постачає сировину багатьом галузям переробної промисловості і є основою функціонування й розвитку борошномельної, комбікормової, спиртової та інших галузей.

Нарощення в області поголів'я ВРХ та птиці збільшує потребу в концентрованих кормах, а також у якісному насіннєвому матеріалі, закупівлі продовольчого зерна до Аграрного фонду України. Щорічно зростають обсяги експорту продовольчого зерна, вирощеного в області. Ці та ряд інших чинників можуть призвести до дефіциту продовольчого зерна в регіоні, а також до подорожчання кінцевого продукту – хліба. Тому виникає необхідність формування регіонального страхового запасу зерна з тим, щоб не допустити різкого підвищення цін на борошно для хлібопечення, виробництва макаронних виробів та круп.

Рішенням Волинської обласної ради від 24.05.13 №19/4 затверджено Програму створення регіонального страхового запасу продовольчого зерна у Волинській області на 2013-2014 та наступні маркетингові періоди, метою якої є створення регіонального страхового запасу продовольчого зерна, здійснення впливу на стабілізацію ситуації на ринку зерна, борошна, хліба та хлібобулочних виробів у 2013-2014 та наступних маркетингових періодах [5].

Відповідно до статті 17 Закону України «Про зерно та ринок зерна в Україні» заготівля продовольчого зерна зернопереробними, хлібозаготівельними та хлібопекарськими підприємствами області (операторами) здійснюється шляхом укладання угод на акредитованих біржах [2].

Кошти обласного бюджету відповідно до Порядку використання коштів, затвердженого рішенням Волинської обласної ради від 31.05.13 №19/21 «Про затвердження Порядку надання і використання коштів обласного бюджету на фінансування Програми», виділяються на фінансову підтримку операторів через механізм здешевлення кредитів, одержаних операторами і спрямованих на закупівлю зерна у сільгосптоваровиробників області. При цьому закупівля продовольчого зерна здійснюється як за спотовими, так і за форвардними контрактами. Форварді закупівлі є ефективним механізмом фінансової підтримки сільгосптоваровиробників області на ключових стадіях сільськогосподарського виробництва. Ціна на зерно в такому випадку є фіксованою, вона сформована виключно за ринковим принципом (виходячи з попиту, пропозиції та рентабельності виробництва).

Спотові закупівлі відбуваються за цінами рівноваги в межах коридору, затвердженого Міністерством аграрної політики та продовольства України, мінімальних та максимальних інтервенційних цін.

Фінансова підтримка операторів здійснюється шляхом часткового відшкодування відсотків у розмірі відсоткової ставки кредиту або комісії фінансової установи, але не більше розміру подвійної облікової ставки Національного банку України [6].

На здешевлення кредитів, що використовуються операторами на закупівлю продовольчого зерна для потреб області, в обласному бюджеті передбачено 2,7 млн. грн. щорічно на 2013-2017 маркетингові періоди.

Статтею 17 Закону України «Про зерно та ринок зерна в Україні» передбачено формування регіональних ресурсів зерна виключно за рахунок коштів місцевих бюджетів. Однак, як свідчать розрахунки, зважаючи на середній рівень закупівельних цін на продовольче зерно, затверджений наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 26.06.12 № 375, відповідно до якого 1 тонна пшениці м'якої 3-го класу коштує 1977,0 грн., а 1 тонна жита 1-го класу – 1932,0 грн., коштів обласного бюджету на безпосередню закупівлю зерна вистачило б приблизно на 1,4 тис. тонн зерна при необхідному обсязі 9,2 тис. тонн.

Тому механізм використання коштів обласного бюджету на здешевлення кредитів шляхом часткового відшкодування відсотків є виправданим. Він дозволяє залучити майже 18 млн. грн. комерційних коштів і сформувати регіональний страховий запас продовольчого зерна з мінімальним використанням бюджетних коштів.

Сформований регіональний страховий запас в області дозволяє регулювати цінову ситуацію не лише на ринку зерна, а й на ринку хліба та хлібобулочних виробів. Борошно, вироблене із зерна регіонального страхового запасу, розподіляється між хлібопекарськими підприємствами області, які випікають хліб

та хлібобулочні вироби, що користуються найвищим споживчим попитом (це насамперед хліб простої рецептури, що є доступним за ціною для всіх верств населення). Борошно також може бути розподілене для задоволення потреб бюджетних закладів.

Крім того, запровадження форвардних закупівель забезпечує формування цивілізованого аграрного ринку та реалізацію гарантованого права виробникам сільськогосподарської продукції на безпосереднє отримання доходів від власної діяльності, що в свою чергу дозволяє останнім спрямувати ці кошти на модернізацію сільськогосподарського виробництва та розвиток інфраструктури села.

Сформований 60-денний запас продовольчого зерна дозволяє безперебійно за доступними цінами забезпечувати населення області хлібом і хлібобулочними виробами, що користуються найвищим споживчим попитом, та гарантувати продовольчу безпеку в регіоні.

ВИСНОВКИ

Під час формування регіональної політики щодо продовольчої безпеки основні механізми продовольчого забезпечення регіону необхідно реалізовувати в напрямках накопичення достатнього обсягу продуктів харчування належної якості, необхідного для задоволення потреб населення регіону та доступності продуктів харчування для всіх верств населення.

Механізм формування регіонального страхового запасу продовольчого зерна у Волинській області доцільно використати іншим регіонам України, що дасть можливість гарантувати одну з найважливіших складових продовольчої безпеки – достатність запасів зерна для потреб регіону впродовж маркетингового періоду.

Доцільним також є внесення змін до статті 17 Закону України «Про зерно та ринок зерна в Україні» щодо надання можливості регіональним органам влади формувати регіональні ресурси зерна не лише за рахунок коштів місцевих бюджетів, а й за умов часткової участі коштів місцевих бюджетів, як це запроваджено у Волинській області. Це дасть змогу реалізувати основне завдання влади – гарантувати продовольчу безпеку регіону, мінімізувавши при цьому бюджетні витрати, а економія бюджетних коштів може бути використана на інші цілі, наприклад соціальні, що підсилять іншу складову продовольчої безпеки – доступність продуктів харчування для всіх верств населення регіону.

CONCLUSIONS

During the formation of regional food security policy the basic mechanisms of food security in the region should focus on how to provide sufficient amount of good quality food needed to meet the needs of the region and the availability of food for all segments of the population.

The mechanism of formation of a regional safety stock of food grains in the Volyn region should use the other regions of Ukraine, which would allow assuring one of the most important components of food security – is sufficient supplies of grain for the needs of the region during the marketing period.

Is reasonable to Amendments to Article 17 of the Law of Ukraine «On Grain and Grain Market in Ukraine», to provide an opportunity for regional governments to form regional resources of grains not only at the expense of the regional budget, but also for partial participation of the regional budget, as introduced in the Volyn region, which will enable authorities to implement the main task – to guarantee food security in the region and minimizing the budget costs and deploy savings for ensuring another component of food security – availability of food for all segments of population.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про державну підтримку сільськогосподарства України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
2. Закон України «Про зерно та ринок зерна в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2007 року № 1379 «Деякі питання продовольчої безпеки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
4. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 26.06.12 № 375 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
5. Рішення Волинської обласної ради від 24.05.13 №19/4 «Про затвердження Програми створення регіонального страхового запасу продовольчого зерна у Волинській області на 2013-2014 та наступні маркетингові періоди» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://volynrada.gov.ua/session/19/4>.
6. Рішення Волинської обласної ради від 31.05.13 №19/21 «Про затвердження Порядку надання і використання коштів обласного бюджету на фінансування Програми створення регіонального страхового запасу продовольчого зерна у Волинській області на 2013-2014 та наступні маркетингові періоди» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://volynrada.gov.ua/session/19/21>.
7. Гасуха Л. О. Сутисний зміст продовольчої безпеки та її регіональний прояв / Л. О. Гасуха // Економічні науки. Серія «Регіональна економіка» Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. – Випуск 8(31). Ч. 1. Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Герасимчук С. В. – Луцьк, 2011. – 231с.